

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

5. Для того щоб закінчити урок на позитивній ноті, можна скористатися одним із варіантів вправи «Комплімент», у якому учні оцінюють внесок один одного в навчальний процес на уроці і дякують однокласникам та вчителю за проведений урок. Такий варіант закінчення уроку дає можливість визнати особистісну значимість кожного.

Отже, зворотний зв'язок – це двосторонній процес, який дозволяє вчителю отримати уявлення про динаміку та повноту процесу оволодіння знаннями та розвитку учнів, а учням – оцінити свою діяльність, дати поради щодо її корегування. Тому використання зворотного зв'язку, на нашу думку, є одним із ключових методів у системі освіти.

Розуміючи важливість дослідження зворотного зв'язку на сучасному етапі розвитку та реформування системи освіти України, ми робимо висновок, що ця тема набуває дуже важливого значення та потребує подальшої систематизації досліджень учених-теоретиків та вивчення досвіду провідних фахівців-практиків сучасної української школи.

Література:

1. Атанов Г. А. Діяльнісний підхід у навчанні. – Донецьк: ЕАІ-прес, 2001. – 58 с.
2. Гальскова Н. Д. Сучасна методика викладання іноземних мов. – М.: Аркти, 2002. – 156 с.
3. Касаткін С. Ф. Техніка зворотного зв'язку. – СПб.: Питер, 2002. – 192 с.
4. Скрипченко О. В., Долинська Л. В., Огороднійчук З. В. та ін. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.
5. Старков А. П. Функциональная направленность контроля // Контроль в изучении иностранных языков в средней школе: кн. для учителя / Ред. сост. В. А. Слободчиков. – М.: Просвещение, 1986. – С. 28-33.
6. Rea-Dickins P., German K. Evaluation. – Oxford: Oxford University Press, 1996. – 175 p.

Плющ О. П.*

РОБОТА НАД ЗБАГАЧЕННЯМ МОВЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ ФРАЗЕОЛОГІЗМАМИ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

У статті йдеться про форми й методи роботи з фразеологією на уроках, способах розширення лексичного діапазону сучасного учня

Фразеологізми – одне з найважливіших джерел збагачення мовлення. Українці завжди вирізнялися вмінням характеризувати явище, дію чи предмет дотепним, влучним словом: народ скаже – як зав'яже. Згадаймо улюблені твори класиків І. Котляревського, Л. Глібова, Г. Квітки-Основ'яненка, Остапа Вишні, пронизані національним колоритом та яскравими персонажами, які втілили кращі риси українського менталітету. Іскрометний гумор несе глибоку істину народного досвіду щодо моралі, етики, вірувань, світогляду взагалі. Тому систематична робота над збагаченням лексики школярів фразеологізмами є акту-

* **© Плющ О. П.**

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

альною, бо це є невід'ємним елементом збільшення мовного потенціалу сучасного ерудита. Свого часу вивченням стійких сполучень слів та крилатих виразів займалися мовознавці І. І. Срезневський, А. П. Коваль, М. П. Коломієць, Є. С. Рєгушевський, В. Д. Ужченко, В. В. Коптілов та ін. А відомий педагог В. О. Сухомлинський рекомендував «на кожному уроці записувати по два-три нових фразеологічних звороти, які б збагачували мову школярів» [2; 3]. Тому творчий учитель завжди ставитиме перед собою завдання розвинути й удосконалити мовлення учнів. Для цього він вибирає оптимальні шляхи і визначає обсяг матеріалу. Зважаючи на те, що нині діючою навчальною програмою передбачено досить невелику кількість годин для вивчення фразеологізмів (у 5, 6, 7 і 10 кл.), перед учителем стоїть завдання спланувати послідовний процес удосконалення й збільшення мовного запасу, вироблення вміння змістовного й правильного висловлювання, поповнення мовлення свіжими виражальними засобами, засвоєння основних норм синтаксису, стилістики.

Елементи етнокультурознавчої роботи вводяться ще в початковій школі (розуміння стійких виразів, збагачення лексичного складу мовлення учнів фраземами шляхом введення їх у речення і т. і.), але систематична робота в цьому напрямі має починатися в 5-7 класах на уроках української мови, де аналіз фразеологічних одиниць є центром усіх напрямів навчально-виховної роботи при вивченні інших предметів: літератури, історії, при проведенні позакласних, позашкільних заходів, участі в предметних олімпіадах, МАН.

Згідно із сучасною концепцією виховання високої культури спілкування, розвитку інтелекту, комунікативних здібностей учнів, головним завданням мовної освіти є виховання висококультурного громадянина.

Виходячи з міркувань, що мовлення, у якому немає фразеологізмів, не може вважатися розвиненим, якими б досконалими не були інші його компоненти, урахуовуючи принципи наступності, послідовності й перспективності в навчанні, між предметної інтеграції, можна запропонувати *систему тренувальних вправ і завдань*:

- тлумачення понять фразеології, класифікація фразеологізмів, їх властивості (засвоєння понять: фразеологія, фразеологічні звороти, ідіоми, прислів'я і приказки, крилаті вислови, полісемія і т. і.);

- вибіркова робота (знаходження фразеологізмів у текстах, вибіркові диктанти);

- пояснення змісту зворотів (переклад, робота зі словниками, напр.: прикусити язика – замовкнути, за ніс водити – обманювати, точити яси – говорити та ін..);

- добір фразеологізмів за аналогією та контрастом (синонімів, антонімів, напр.: вавилонське стовпотворіння, все догори дном – безладдя; набратися тіла – спасти з тіла та ін..);

- відтворення фразеологізмів або зміна компонентів (закінчення частин прислів'їв: праця чоловіка годує, ...а лінь

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

марнує, наука в ліс не веде, ... а з лісу виводить);

– *складання словничків фразеологізмів за стрижневим словом* (напр.: *язик – прикусити язика, вкоротити язика, гострий на язик, розв'язати язика*);

– *складання власних фразеологізмів* (напр.: *розум по очах видно чи ледачий усе хворий*);

– *розподіл фразеологізмів за смисловими* (тематичними) групами (про працю, про книгу, про людські стосунки, дружбу і т. і.);

– *установлення джерел фразеологізмів* (з одного тіста, дати гарбуза – побут, зняти стружку, на два фронти – професійні, прокрустове ложе, дамоклів меч – антична міфологія, бути чи не бути, на крилах пісень – художня література, життя прожити – не поле перейти, що посієш – те й пожнеш – народна мудрість і т. і.);

– *закріплення вмінь використовувати фрази в мовленні* (введення в речення, тексти, з'ясування синтаксичної ролі).

На завершальному етапі вивчення фразеології в середніх класах особлива увага звертається на стильову приналежність та експресивно-стилістичну характеристику стійких словосполучень, контекстуальне перетворення їх, омонімію та утворення індивідуально-авторських фразеологізмів. Це допомагає учням у виконанні творчих робіт на уроках розвитку зв'язного мовлення. Для того, щоб допомогти учням розширити лексичний діапазон під час письмової роботи, учитель має дібрати й запропонувати ряд фразеологізмів до теми твору. Наприклад, до теми: «Життя – найбільша цінність» можна дібрати фразеологізми «*топтати ряст*», «*жити, мов у Бога за дверима*», «*жити по правді*», «*вік вікувати*», «*жити вовком*», «*жити паном*», «*життя прожити – не поле перейти*» та ін.

Така підготовка допомагає якнайповніше використовувати ресурси мови, застосовувати навички вживати мовні конструкції відповідно до певного стилю.

Це налаштовує учнів до усвідомлення багатства української мови, її краси, усебічності, точності висловлювання, якості вживання. Робота над фразеологізмами має обов'язково продовжуватися на уроках української літератури. Це допомагає визначати й розуміти індивідуальний стиль письменника, характеризувати образи, досліджувати мову художнього твору. Узагалі, на кожному уроці потрібно працювати так, щоб ідея збагачення мовлення фразеологізмами реалізувалася повною мірою. Адже робота з фразеологізмами в школі не вичерпується лише матеріалом з української мови та літератури. Учителеві слід добирати матеріал з історії, іноземних мов, фізики, математики, географії, фізичної культури, спорту, музики, образотворчого мистецтва. Важливо довести, що фразеологізми широко використовуються у природничих і точних науках, де вони виступають у ролі термінів і наукових понять. Таким чином вони краще запам'ятовуються, відтворюються, стають доступними і навіть загальноживаними й багатозначними, напр.: абсолютний нуль, хід конем, наріжний камінь тощо.

СКАРБНИЦЯ МЕТОДИЧНИХ ІДЕЙ

Значну частину загальнонавчаних фразеологічних одиниць сучасної української мови становлять переосмислені професіоналізми, які десемантизувалися, втратили своє первинне значення, напр.: підкручувати гайку, брати в лещата, знімати стружку, виходити на арену, грати комедію, коронний номер, піднімати завісу, у своєму репертуарі, брати під обстріл, між двох вогнів, влучати в ціль, набирати висоту та ін. [1].

Для того щоб учні адекватно і правильно розуміли зміст фразеологізмів, доцільно використовували його в мовленні, не були схильними до смислових перекичень, учителям необхідно систематично і вдумливо планувати роботу на уроках з урахуванням вікових, індивідуальних особливостей, рівня знань, змісту й характеру теми, кількості часу, засобів навчання. Потрібно цілеспрямовано здійснювати міжпредметні зв'язки, таким чином підвищуючи загальний пізнавальний і розумовий рівень, формуючи в учнів образне мислення, мовну культуру, творчу думку. Для сприйняття афоризмів, фразеологізмів, особливо трансформованих, які часто зустрічаються в уснорозмовній мові та мові ЗМІ, слід знати їх початкову форму, володіти семантикою, розуміти контекст [4].

Отже, фразеологізми як засоби образно-емоційної культурної пам'яті формують мовну, країнознавчу, комунікативну компетенції в процесі вивчення мови, літератури, інших навчальних предметів.

Література:

1. Коваль А. П. Слово про слово. – К.: Рад. школа, 1986. – С.3-6.
2. Ужченко В. Д. Вивчення фразеології в середній школі. – К.: Радянська школа, 1990. – С. 3.
3. Срезневский И. И. Об изучении родного языка в детском возрасте // Беседы Срезневского. – 1860-61. – С. 12-15.
4. Онкович Г. М. Фразеологізми як національно-культурний компонент українознавства // Дивослово. – 1994. – № 9. – С. 12-16.

Саніна О. В.*

УПРОВАДЖЕННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОЇ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ

У статті містяться відомості про сукупність прийомів та методів організації навчання, спрямованих на збереження та зміцнення фізичного, психічного, духовного здоров'я учасників педагогічного процесу, використання яких сприятиме формуванню позитивної мотивації школярів до вивчення української мови і літератури.

Зниження позитивної мотивації школярів до навчання – проблема, яка залишається актуальною на сьогодні. Вона найчастіше спостерігається у дітей підліткового віку.

Навчальна діяльність підлітка має свої труднощі й проти-

* © Саніна О. В.